

Schengen, a kutya

Egy csapzott, sárga bundájú kutya lépte át először a határt Csengersimánál a schengeni határnyitás pillanatában. Ő volt az első élőlény, aki a határellenőrzés nélküli korszak küszöbén átmaszírozott Romániából Magyarországra. Azonnal tévésztár lett belőle, megkapta a Schengen nevet, az átirányításra-profilváltásra készülő határőrök (akik eddigi feladataik helyett új megbízást kapnak) sorfállal tisztelegtek az ebnek, tapsoltak, amikor eloldalgott közöttük. A régi korszak búcsúztatója, az új korszak hírnöke vonult át jelentőségteljesen.

Kedves kis közjáték volt, és tökéletesen alkalmas arra, hogy felhívja a figyelmet az év eleji változásra, az évtizedek óta várt határfelszámolás pillanatára. Az, hogy mi történik az ide-oda utazgató emberekkel, hol ér véget az egyik ország, s hol kezdődik a másik, az már a kutyát nem érdekelte. Az sem, hogy most végre valóra válik a „nem nem soha” meg a „mindent vissza” álma, meg hogy Erdély (valamint Románia) és Magyarország között tényleg szabaddá válik a jövés-menés. Talán az álmok koptak meg, elvesztették jelentőségüket. Vagy az akadálytalan utazás nem bír már olyan fontossággal. Vagy mindegy, hogy milyen a határnyitás-határzárás: a mentális határokon máshol van a zsilip, és nincs az a kulcs, amivel nyitni lehetne.

Kései sirató ez. Mire beérett a Schengen-politikai projekt, újra a nemzetállam-építés, a határzárás vált korszaklémmé, korkívánalommá. Egy olyan futóversenyen ért be a kóbor eb a célba, amely versenyt már réges-rég lefűjték, arra sem emlékeznek, hogy valaha elindították.

Eszméletlen erőfeszítések történtek pedig ezeknek a határoknak a ledöntésére, kijátszására, semmibe vételére. Tulajdonképpen ez a történelmünk, a határok ellen vívott ádáz küzdelem. S mire elérkeztünk a győzelemhez, értelmét veszítette. Értelmünket vesztettük, hogy pontosak legyünk. Elfelejtettük, mi ellen és miért küzdöttünk. Tér- és idővesztés korszakába léptünk: 2025 visszatérés a legsötétebb éjszakába, a tájékozódni, előre haladni képtelenség korába. A bűnfelejtés és bűnisméltés korába.

A farkát csóváló Schengen előtt ugyanitt, a csengersimai határátkelőnél egyszer láttam egy migráns medvét. Még abban az időben, amikor igazi medvékkel grasszáltak a tradicionális máramarosi medvetáncolatok (ma is működnek ilyen kisiparosok, csak most már műszőrme jelmezbe bújt álmedve szórakoztatja pénzért az utcák népét). Ki tudja, miért, megpróbálták átcsempészni Magyarországra felé egy háromszáz kilós, láncra fűzött balettművészt az erre hahnizó truppok. Még abban az időszakban, amikor öt-hat órát is kellett várni a határellenőrzésre, és az agyongyötört, gyűrtött útlevelekben a határőrök egyenként számolták meg a ki- és belépésre

feljogosító pecséteket, mielőtt újabb engedélyt adtak volna az átlépésre (vagy tagadták azt meg).

Az idomított medve kívárta a sorát – hat órát ácsorogni fegyelmezetten a román–magyar határon különösebb bömbölés, dühöngés nélkül az emberszabásúaknak is nehezen ment, hát még egy ilyen nagyragadozónak. De ez a példány elkötelezte magát. Várt és várt csendben, amíg ki nem derült, hogy nincsenek úti okmányai, vagy nem megfelelőek, vagy vannak, de a pecsétek nincsenek rendben. Ki tudja? A zord határőrök lefoglalták az illegális átkelőt, aztán nem tudtak mit kezdeni vele. Medvének gyanús volt: túl jól táncolt a láncon, szabadon nem lehetett tehát eresztteni. Az emberek közé sem mehetett, a karmai és a fogai túl élesek voltak. Félvad, félházas, félúton rekedt kreatúra, határmedve. Ott maradt a határon, évekre, egy ketrecben tartották a határőrök. Eleinte gyakran szórakoztatta a határátlépésre várókat egy-egy magánszámmal, aztán hozzászokott a ketrec csendjéhez, a szögesdrótos tájhoz, elnémult. Belesimult a tájba a betoncölöpök, szögesdrótok, egyenruhások közé. Volt körülötte kis dögszag – a határ utolsó, romániai szakaszáról hoztak ide szotyadékhúst, maradékot neki. Az is beleillett ebbe a tablóba. Mindenki tudta, hogy itt valami dögletes dolog történik, valami országcafatokon járunk, így legalább nem csak tudta, érezte is az áthaladó.

Aztán a határmedve kihalt az őrbódéból, de senki se vette észre, hogy mikor tűnt el, ahogy azt sem firtatta senki, hogy mit keresett ott. Tulajdonképpen mindegy is, hogy ott volt, vagy csak odaképzelte a mellette elhaladó. A ketrec örök, a szabadulás illékony illúzió.

76

Ugyanezen a szakaszon, jóval a medve után csempészték át egy halott nagymamát, akit a Covid–19 idején Olaszországban kellett volna elhamvasztani. Nyitott platós teherautón szállították az ortodox rokonok, akiknek a hitelveivel ellenkezett a hamvasztás, viszont teljes összhangban volt a határvadászok és a határellenőrzés átvágása. Körülbelül úgy, mint a gyónás, bűnbánat, áldozás. Amikor a koporsót csak úgy lazán felpöc-cintették a platóra, úgy kalkuláltak, hogy amit nem rejteget az ember, az nem feltűnő. És jól számoltak. A végtelen sorok, számarfüles útlevelek terében egykedvűen zötykölődő koporsó tökéletes illett a környezetbe. A vidék, ahol a reménytelenség uralkodik, a sohamár úszik a levegőben, ott egy madárlátta koporsó a nehezen pöfögő autó rakterében olyan, mint a szélben hajladozó fák a horizont alján, az alföld peremén lebukó nap, a feltartóztathatatlanul tovaúszó felhők.

Ahol a járványidőszak szigorú lezárásai és ellenőrzései ellenére a covidos nagymama teste gond és ellenőrzés nélkül átúszott a határon, ott jutott át többtonnányi csempészett cigaretta is. Csempészték erőgépeket, traktorokat, vető- és aratógépeket is. Ahol határ van, ott csempészet is van, és a csempészet nem ismer határokat. Az egy évszázadon át kifeszített szögesdrótokon kizárólag csak az élő emberek akadtak fenn. Különböző rendszerekben különböző okok miatt. A Trianon után Romániában rekedt, de Magyarországhoz ragaszkodó határsértők, a Ceausescu-diktatúra, a közel-keleti háborúk elől menekülők, az Oroszország által Ukrajna ellen in-

dított háború menekültjei is mind itt akadtak fenn a szigorú határőrök ellenőrzésén. A Trianon és Schengen között eltelt száz évben voltak, akiket agyonlőttek itt, és voltak, akiket agyonverték, voltak, akiket jó pénzért továbbengedtek a csempészcigaretták, a határon átlopott kombájnok útján. Alku, szerencse, politikai széljárás kérdése. A határ: sors és végzet. Ilyesmi szokott lenni a bonmot.

Mire Schengen kutya farkát csóválva átbicegett a túloldalra, már a beiktatására készült Donald Trump a világ másik, egyre kaotikusabb felén. Csengersima határt nyitott, Washington meg Panama és Grönland elcsatolására és az Egyesült Államok határainak lezárására készült. Micsoda aszinkronicitás van a Csenger–Washington-tengelyen! Nem ismeri-e Donald Trump a törvényt, amelyet a jó szatmáriak száz éven át tanultak? Minél zártabb a határ, minél dölyfösebb a nemzetállam, a határzárak mögé szorított polgárnak annál nagyobb ingerenciája van kitörni onnan. A medve-, a koporsó-, a kombájncsempészes történetei közül mégis az a legemlékezetesebb, amikor egy egész birkanyáját sikerült valahogy átperdeníteni Romániából Magyarországra, dacára a szögesdrótnak, fegyveres őrzésnek. A mai napig nem egyértelmű, hogyan sikerülhetett ez a bravúr. A nyáj minden tagja, fegyelmezetten, némán osont? Összehangolt báránytámadás a nemzeti határok ellen? Amikor Nadia Comănesci 1989 legvégén elszökött a diktatúra elől, az őt feltartóztató magyar határőröknek előadta talajgyakorlatait. Nem azért, hogy elkápráztassa őket, hanem hogy igazolja magát, s valahogy meggyőzze az őrzőket, okkal és joggal menekül. Nadia Comănesci ma a trumpiánus Amerikában él. Nemzeti büszkeség itt is, ott is, csak a bajnoknő s a hozzá hasonló bajnokok hallgatagok. Azt a pillanatot, amikor egy ködös téli hajnalon talajgyakorlatozott a senki földjén gondosan felgereblyézett homoksávon Nadia Comănesci, mindenki elfelejti. Pedig azért terítették el itt a homokot, hogy a menekülők lábnyomait könnyebben lehessen követni.

Nem az a kérdés, hogy milyen lesz az új, lezárt világ, amelyet Trump birodalmában előkészítenek. Arról már vannak történelmi tapasztalataink. Az a kérdés, hogy mit kezdünk a túl kései határnyitásunkkal és az évtizedeken át zárt határok történeteivel. Mit kezdünk ezzel a mindig lecsúszó, mindig későn érkező, állandóan lemaradó perifériával. Az itt összeguberált tudással, tapasztalattal és levakarhatatlan traumákkal.

Most a véletlen, a történelmi káosz úgy hozta, hogy éppen mi vagyunk a szabadság még felszínen lebegő szigete. Néhány hónapig, talán évig, amíg elkerülhetetlenül össze nem zárul újra a világ körülöttünk.

Már gyúr a szélsőjobb a tavaly semmisnek nyilvánított elnökválasztás megismétlésre Romániában, már készülődik a hatalomra a holokauszta óta lappangva bujkáló, évtizedek óta illegalitásba szoruló vasgárda. Májusra tüzték ki az újabb elnökválasztást, addig nagyon sok minden történhet. Legfőképpen elillanhat annak a kósza pillanatnak az öröme, hogy Schengen kutya útlevél-ellenőrzés nélkül bicegphetett át a határon. A szélsőjobbos államelnökjelölt, Călin Georgescu oldalán felbukkant Donald Trump legfőbb szövetségese, Elon Musk. Barátságosan, támogatóan,

hasonlóan ahhoz, ahogy Alice Weidelnek, a neonáci német kancellárjelöltnek is kampányolt. Végre, rajtunk Amerika szeme! – sóhajtott fel a határon csempészők népe. Végre törődnek velünk! Ha egy kis szerencsénk van, ha kivárjuk, hogy a Trump-adminisztráció tegye a dolgát, hamarosan újra ránk zárják (magunkra zárjuk) Kelet-Európa döngő vaskapuját, hogy megint jól érezzük magunkat! A fenébe ezzel az elviselhetetlenül és értelmetlenül könnyű, zavarba ejtő szabadsággal. Visszakapjuk a meg-hitt, évtizedeken át megszokott életünket, minden kényelmetlenségével, kiszolgáltatottságával, korlátozottságával, hiányával együtt. Tudjuk hol van helyünk, és hol nincs. Reménykedhetünk benne, hogy újra, tényleg lesz medve meg dögszag is! És nem kell a belső medvékkel és a belülről áradó dögszaggal küzdenünk.

78

Szerzőink könyvei



Tisztelt Olvasók!

Ezúton szeretnék benneteket tájékoztatni, hogy az Akadémiai Kiadó gondozásában a napokban jelent meg a „*Privatizáció és államosítás Magyarországon*” c. négy kötetes, 4000 oldal (!) terjedelmű monográfiám.

Mérete miatt a könyv csak elektronikus változatban létezik. Ingyenesen egyelőre csak a *MeRSZ*, azaz a Magyar Elektronikus Referenciamű Szolgáltatás, az Akadémiai Kiadó online okoskönyvtárán keresztül érhető el azok számára, akiknek van munkahelyükön keresztül hozzáférésük az Elektronikus Információs szolgáltatás (*EISZ*) rendszeréhez.

Mihályi Péter